

ומה שכתבתי מאז בתשו' על קושיא דמס' פסחים סכו בשמן של תרומה... נטל"פ ואסור משום דתרומה דינו ביותר מששים, אין קושיא ממ"ש... כתבתי כיון דבא לתקן ולרכך הפסח דין אינו מינו כמינו ו... באהבה רבה ומעתיר בעדו ברוך מאנדילבויס מירושלים

לא טעם ולא ריח נקרא ע"ש פגימתו והוי כמו אינו מינו עם כל מין היתר משובח, וזה ברור כוונת התוס', ואזדא לה קושית בעל תפא"י דא"נ יבשל בהכלי מין במינו מ"מ כיון דהבלוע פגומה היא הויא אינו מינו בשמא לרבא עם כל מין...

תוס' 1234567

סימן ב

תוס' 1234567

תוס' 1234567

תוס' 1234567

בעה"י קונטרס טוב רואי

השגות על קונטרס "פתח עינים"

תוס' 1234567

תוס' 1234567

להיות מותרים כמו אשת איש שקודם שנתקדשה מותרת לכולי עלמא וגם אחר גירושין מותרת לכל רק באמצע כל זמן שהיא תחת בעלה אסורה היא לכו"ע, ויש נמי אשת אח שיכולה להיות מותרת ע"י יבום, וכן אחות אשתו איסורה דוקא עליה בחייה, ויש שהיו מותרים בתחילה ואח"כ נאסרו לעולם וא"צ להאריך בזה כמפורסם, משא"כ אחותו אסורה לו מתולדתה ולעולם, לכן מי שבא לחדש דבר בתורה בשכלו אשר חננו השי"ת לא יספיק בזה בראותו הדבר שחידש שנראה ישר במקומו, ולא יוציאנו לאור לאומרו בפני יחיד או רבים עד שישגיח בעינא פקיתא לכל הצדדים בהלכות המוקדמים והמאוחרים שיהיה הענין יכול לעמוד כיתד נאמן ולא ימצא לו סתירה בתורת ה' תמימה בקדמא ובתרייתא, ואז שמחה לאיש במענה פיו לדרשו לפני הלומדים ולימא מלתא דתתקבל ואין פוצה פה לדחותו, אבל זולת זה גורם כיסופא לנפשיה דקא מצווחי עליה בבי מדרשא צא ופרנס לנו הלכה פלונית או הלכה פלונית וזיל הכא קמדתו ליה וזיל הכא

אבות (פ"ה מ"ז) ואומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, הול"ל ומשיב על ראשון ראשון ועל אחרון כסדרן, אמנם ר"ל כי אע"פ שהשאלה היה בהיפוך מ"מ הוא אומר כחכמתו על ראשון במעלה ראשון וכו', וזהו לשון ואומר כי לשון ומשיב משמע כפי דעת השואל בקדימה ואיחור, אבל לשון ואומר היינו כי חכמת החכם המשיב, ולכן לפי שראיתי בדברים המסודרים בקונטרס פתח עינים ענינים נחוצים לבאר היטב דעת התוס' ז"ל ולהצילם מקושית התוי"ט ז"ל ולבאר גם פסקי הרמב"ם ז"ל שנתלבטו בו חכמים שאחריו לכן הקדמתי המאוחר להיותו ראשון במעלה אצלי, והשי"ת יצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות.

בשבת (קמה:) איתער בהו ר' יוחנן וכו' אמור לחכמה אתותי את (משלי ז ד) אם ברור לך הדבר כאחותך שהיא אסורה לך אומרה ואם לאו לא תאמרה, יש לדקדק למה נקט דוקא אחותך ולא שארא, ונ"ל דהנה בכולהו עריות יש שבתחילה לא נאסרו ולבסוף ג"כ יכולים

קמדתו ליה, והכבוד והעדרו ביד הלשון ואחרי ככלות הכל לבדו הוא ימלוך נורא, ולאדם מערכי לב ומה מענה לשון, ותפילתי שפוכה לפני חכים ולא בחכמה ידיעא ומבין ולא בבינה ידיעא הוא יתן חכמה מפיו דעת ותבונה ויתקיים בי מקרא שכתוב (משלי לא כו) פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה [ע"ש הכתוב (ויקרא כ יז) ואיש אשר יקח את אחותו (החכמה) חסד הוא ונכרתו וגו' בלשון קא פסק ותני] ר"ל אע"פ שזכה לפתוח פיו בחכמה ובכל אשר יפנה ישכיל עכ"ז רגיל על לשונו ומרגלא בפיו אשר כל חכמתו ובינתו לא השיג ח"ו בכחו ועוצם ידו רק תורת חסד הוא שחננן השי"ת בחסדו, ואל יתהלל וגו' כי אם בזאת יתהלל וגו', ויבאר דבריו ויאמר לעיני בני עמו ר"ל לפני הכל כיון שנתבררו הדברים שבלבו אצלו כהלכה פסוקה.

ובזה יש לבאר גם פסוקי קהלת (א ג) מה יתרון וגו' תחת השמש ופירש"י תמורת התורה שנקראת אור ושם (א ו) מפרשו על הרשעים, ולפי דרכי אפשר ג"כ על התורה, כי הת"ת המרביץ תורה צריך להיות איש אשר רוח בו שיוכל להלוך לכל רוח ורוח וליישב כל ההלכות מצידי צדדים שלא ימצא סתירה לדבריו ודרום וצפון דקרא כינוי למיימינים ומשמאילים מטהרין ומטמאין פוסלין ומכשירין וכו' מקילין ומחמירין כמו ב"ש וב"ה ודכוותיהו ופירושא דקרא מובן ... מתוך דברינו, ואחרי ככלות הכל עדיין לא ישקוט עד אשר יראה גם ביום השני והשלישי לחזור על סביבותיו שנית ושלישית ורביעית אולי משגה הוא כדאיתא באבות (שם) ואינו נבהל להשיב וכדאיתא בתוי"ט (שם), ואחר

שחזר על עניניו כמה פעמים ורואה שדבריו קיימים אז ידרשם לפני רבים, וכשדבריו יהיו חיים וקיימים כיתד לא ימוט אז יתקיים בו והארץ לעולם עומדת שיהיו דבריו עומדים לעד לפרנס מתורתו לישראל כמו שהארץ מפרנסת להולכים בה כענין אגורה באהלך עולמים כדרשת רז"ל, ועיין במג"א (סס"י קנ"ד ד"ה ברבה פ' אחרי) אם אין לאדם מצוה קבועה לדורות מה הנאה יש לו. עזרני א' ישעני על דבר כבוד שמך א"ס.

לבבתי באתת מעיניך בענין מה שחידש בעל קונטרס "פתח עינים" לתרץ קושית התוס' פסחים (מו: ד"ה הואיל) שהקשו לר"א שם דסבר דקעבר אחלה בב"י וב"י אע"פ שאינה שלו משום הואיל ואיבעי מיתשל עלה, והקשו א"כ הקדש נמי ראוי לעבור עליו בב"י דאיבעי מיתשל אהקדשו ומדוע א"כ קיי"ל דשלך אי אתה רואה אבל של גבוה לא עבר עליה, ותירצו שם בפנים שונים, והקשה התוי"ט על דברי התוס' דקארי להו מאי קארי הא ר"א ס"ל בערכין (כג). דאין נשאלין על ההקדש כב"ש בנוזר (ריש פ"ה) כפי מסקנת הגמ' בערכין (שם), ויצא בעל פתח עינים לחלק בין קדושת הגוף לקדושת דמים דכיון דטעמא דב"ש בנוזר הוא משום דילפי מסוף הקדש דתמורה אפי' בשוגג חיילא מדרשא דיהיה לרבות שוגג כמזיד א"כ דון מינה ומינה דדוקא בקדושת הגוף דומיא דתמורה הו"ל הקדש בטעות קיים, משא"כ בקדושת דמים י"ל דמודו ב"ש לב"ה דהקדש בטעות לא שמיה הקדש, וכיון דהקדש של חמץ קדושת דמים הוא נשאלין עליו אפי' לב"ש וה"ה לר"א בערכין דאזיל בשיטת ב"ש ואתי שפיר קושית התוס'.

הנה עם היות לכאורה סברא זו נכונה ומתקבלת מ"מ הקדש בטעות הוא מכמה מקומות המפורשים בהיפך ואבארם אחת לאחת.

א. אישתמיט ליה באתריה מתניתין דנזיר (פ"ה מ"ב דף לא.) דינר זהב שיעלה בידי ראשון הרי הוא הקדש ועלה של כסף ב"ש אומרים הקדש ובה"א אינו הקדש, חבית של יין שתעלה בידי ראשונה הרי היא הקדש ועלתה של שמן בש"א הקדש ובה"א אינו הקדש, ופי' הרע"ב (שם) וז"ל רישא אשמועינן במידי דקדוש קדושת הגוף והכא אשמועינן במידי דקדיש קדושת דמים, ודברים אלו לא מלבו פירש אותם אלא הן הם דברי הרמב"ם בפי' המשניות וז"ל והביא דמיון משור שהוא קדושת הגוף ומן הדינר והחבית שהם קדושת דמים, ומ"ש הרמב"ם שגם החבית הוא קדושת דמים אע"ג דיין ראוי לנסכים למזבח כבר כתב התוי"ט (שם) דסתם הקדש לבדק הבית וימכר לצריכים נסכים והדמים יפלו לבדק הבית כדתנן בשקלים (פ"ד מ"ח) ולא דוקא בהקדיש כל נכסיו שהרי הרמב"ם כתב בהדיא בה' ערכין (פ"ה ה"ז) המקדיש את בהמתו סתם או שהקדיש את נכסיו סתם וכו' עי"ש בתוי"ט, ואע"ג דהתוס' בנזיר (לג: ד"ה אלא בסה"ד) עבדי צריכותא אחרנייתא, ועי"ש בתוס' (לא. סד"ה כיצד) ובגמ' אפרש למה לן הנך בבי וכו' מ"מ גם אינהו מודו ע"כ דדינר זהב קדושת דמים הוא כמו חמץ בפסח שתירץ בעל פתח עינים, אלא דלא ניחא להו לחלק שום דבר בין קדושת דמים לקדושת הגוף להכי עבדי צריכותא אחרנייתא, אבל זה דבר מוסכם דדינר זהב הוי קדושת דמים

א"כ מבואר בהדיא דלב"ש אפי' קדושת דמים בטעות הוי הקדש וממילא לא מהני ביה שאלה, ואדרבה התוס' לא נראה להו שום סברא לחלק לדעת ב"ש בין קדושת דמים לקדושת הגוף להכי טרחי למצוא צריכותות אחרות והבן, ואפי' חבית הוי קדושת דמים כמש"ל מדברי התוי"ט ור' אליעזר הוא דאמר הכי דאיהו מתלמידי ב"ש ומיניה קא איירינן בפסחים ועיין ברע"ב בשקלים (שם) דר"א ס"ל סתם הקדש לבדק הבית ופליג על ר' יהושע שם.

ב. ועוד דלפי דעת ר"א בשקלים שהבאתי האי דערכין (כג.) דלעיל בהקדיש כל נכסיו היינו כסתם הקדש דהוי לר"א לבדק הבית, ועוד עי"ש בתוס' בערכין (כג: סד"ה משום דר' אבהו) דבלשון נכסיו נכללו קרקעות ומטלטלין, וממילא כולל נמי כל הדברים שאינם ראויים כלל למזבח דהוי קדושת דמים ולבדק הבית, ואפ"ה מסיק התם בגמ' דר"א כב"ש דלא מצי לאיתשולי עלייהו א"כ מוכח דאפי' בקדושת דמים לא מצי לאיתשולי, והדרא לה קושית התוי"ט דעל כרחך יש לחלק בין תרומה דסבר ר"א דאמרינן הואיל ואיבעי מיתשיל עלה דמהני בה שאלה ובין הקדש אפי' קדושת דמים לא מהני ביה שאלה כדסבר בערכין, א"כ ה"ה הקדש חמץ לא מהני ביה שאלה אע"ג דהוי קדושת דמים, ומה"ט קיי"ל שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של גבוה ולא עבר על ב"י וב"י משום דלא מהני ביה שאלה לדעת ר"א בערכין דפסק כב"ש.

ג. ועוד אישתמיט ליה לבעל פתח עינים משנה מפורשת בשקלים (פ"ב מ"ג) המכנס מעות ואומר הרי אלו לשקלי ב"ש אומרים מותרן נדבה ובה"א מותרן

ממילא שמעית מיניה דגם תרומה מיקרי קודש כישראל עי"ש והוא פלא.

ודברי התוס' מתפרשים באופן אחר דכיון דמעשר שני אין מקדשין בו אשה, וגם בהקדש המקדש בחלקו בקדשים קלים אינה מקודשת כדאיתא בקדושין (נב:) לאחר שחיטה עי"ש, וכ"ש הקדש חמץ דהוי מסתמא הקדש בדק הבית שאין לבעלים בו שום חלק להכי אינו מועיל טעמא דהואיל לחייבם בב"י וב"י, דדוקא תרומה דעכ"פ הכהן יכול לקדש בו אשה, ואע"ג דישראל לא מקדש ביה אשה ואינו שלו כיון דאינו לה' ממש מועיל סברא דהואיל לחייב בו גם ישראל בב"י וב"י, משא"כ מעשר שני והקדש דהוי לגמרי לה' ואין שום אדם יכול לקדש בו אשה לא עבר על ב"י וב"י משום סברת הואיל, דסברת הואיל אינו מועיל רק לסניף בדבר שאינו לגמרי לה', ובתוס' צריך להגיה דשאני הני דבמעשר שני כתיב לה' הוא (כדמסיק בקדושין שם בסוף) ורצה לומר דכיון דמעשר שני ילפינן מתיבתא הוא דאין מקדשין בו אשה ה"ה דלא עבר על ב"י וב"י כלל, והקדש ילפינן מכ"ש ממעשר שני דעכ"פ ידוע דהקדש חמיר טפי ממעשר שני שהרי אין לבעלים שום חלק והנאה בו, כן נראה לפרש דברי התוס', וכל כה"ג דא"א לפרושי בגוונא אחרינא מוקי אנפשיה לעשות איזה הגה ולפרשו כנ"ל.

ותמהתי על אא"ז אדונינו הש"ך ז"ל בחו"מ (סימן רנ"ה סק"ו) שכתב בפשיטות לתרץ מאי דקשה מדברי ר"א בפסחים דסובר אמרינן דאיבעי מיתשיל אחלה עבר על ב"י וב"י הרי דמהני לדידיה שאלה בתרומה, ובערכין ס"ל דבהקדש לא מהני שאלה, ותירץ הש"ך

חולין ועי"ש ברע"ב דב"ש לשיטתייהו דהקדש טעות הוי הקדש, ולא מלבו פירש כן אלא כך הם דברי הירושלמי בנזיר (פ"ה) עי"ש בפירוש כדברי הרע"ב ז"ל, וא"כ הלא שקלים אינם קדושת הגוף אלא קדושת דמים וקונין מהם קרבנות והמעות יוצאין לחולין ביד מוכר וגם מותר השקלים הם לקדשי בדק הבית לחומות העיר ומגדלותיה כדאיתא בשקלים (פ"ד מ"ב).

ד. ועוד אישתמיט ליה לבעל פתח עינים גמ' ערוכה בנזיר (ט.) במתניתין הריני נזיר מן הגרוגרות ומן הדבילה בש"א נזיר ובה"א אינו נזיר ומפרש בגמ' דב"ש לשיטתייהו דאין שאלה בהקדש וה"ה לנזירות אינו מועיל שאלה דנזירות כתיב ביה נמי (במדבר ו ה) קדוש יהיה וכהקדש דמי כן פירש"י (שם ד"ה אלא ב"ש) ובתוס' (שם ד"ה אין שאלה) וברע"ב במשנה (פ"ב מ"א), וא"כ תרומה דאיכרי נמי קודש ואיכרי נמי אפי' קודש לה' כדמסיק במס' קדושין (נג. ונג:) דילפינן מקרא דכתיב (ירמיה ב ג) קודש ישראל לה' ראשית תבואתו וגו' בודאי דדינו שוה לנזירות דאינו מועיל שאלה לב"ש, וא"כ שפיר מקשה התוי"ט דר"א דפסחים אדר"א דערכין ותירוצו דמחלק בין תרומה לקדשים אינו עולה יפה.

ונוראות נפלאות על הגאון ר"ב רנשבורג בהגהותיו הנדפס בש"ס החדשים ד' ווילנא בגליון תוס' פסחים (מו: ד"ה הואיל) שפי' תירוץ ר"י שכתב דשאני הנהו דכתיב בהו לה' לא מהני שאלה, וכתב דר"ל דכתיב בהו קודש לה' ואייתי ראיה מקדושין (נג.), ואדרבה בקדושין מסיק הגמ' בהיפוך ולאו

לפי דרכו אגב אורחיה התם דשאני הקדש מתרומה ולא זכר כלל שהתוס' בפסחים לא ס"ל הכי, דהא מקשו אתרומה מהקדש בחמץ דלא עבר עליו בב"י וב"י, (וגם לא זכר מדברי התו"ט בפסחים אע"פ שהביא דברי התו"ט בערכין), ואגב ריהטיה אישתמיט ליה לשעתיה דברי התוס' פסחים הנ"ל.

ה. ואמנם לפי שעדיין יש מקום לטוען לטעון ולומר הן אמת דב"ש סבירא להו דאפי' הקדש דמים ואפי' נזירות אינו מועיל בהם שאלה, מיהו ר"א אע"ג דאיהו מתלמידי ב"ש סבר ליה כוותייהו בחדא וכב"ה בחדא דהיינו בקדושת הגוף סבר כב"ש דאינו מועיל שאלה אבל בקדושת דמים ובנזירות מועיל שאלה כב"ה, ויש ראייה ברורה לזה מברייתא דפ"ק דחגיגה (י.) דתני התם במתניתין היתר נדרים פורחין באויר ואין להם על מה שיסמכו, ותני עלה בברייתא בגמ' ר' אליעזר אומר יש להם על מה שיסמכו שנאמר כי יפליא כי יפליא שתי פעמים אחת הפלאה לאיסור ואחת הפלאה להיתר ר' יהושע אומר יש להם על מה שיסמכו שנאמר (תהלים צה יא) אשר נשבעתי באפי וגו' עי"ש וכ"ה בפ"ט דמס' נזיר (סב.), וא"כ מוכח אדרבה דר"א בר פלוגתיה דר"י ס"ל דעיקר היתר נדרים אינם מלא יחל דקאמר רב יהודה אמר שמואל התם אלא מהפלאה דנזירות שמעינן ליה, א"כ מוכח בהדיא דס"ל לר"א דשאלה מהני בנזירות ודלא כב"ש, ודבר זה למדתי מציון הה"ג בעל חשק שלמה בערכין (כג שם) בש"ס החדשים והביאו שם בקיצור מספר אחד, ובודאי שכוון שם למ"ש כאן.

ו. ומה שהקשיתי דהא בערכין קתני סתם המקדיש נכסיו וסתם הקדש לבדק הבית

לר"א והוי קדושת דמים, יש לומר דדחיק ומוקי אנפשיה דאיירי במפרש הקדש למזבח ונכסיו לאו דוקא אלא דוקא בבהמה ותורים ובני יונה דהוי קדשי מזבח, וזכר לדבר דהא בגמ' שם מוקי להאי ידירנה הנאה דאיירי בנדר על דעת רבים אע"ג דסתמא קתני ידירנה משום דע"כ דחיק ומוקי אנפשיה דצריך לבאר על דעת רבים דאל"כ יכול לישאל על נדרו ומאי מהני במה שידירנה הנאה, וא"כ ה"ה לשון המקדיש נכסיו דחיק ומוקי אנפשיה דאיירי בשורו וכדומה (כמו עשה שורו אפותיקי והקדישו דבגמ') ובמפרש קדושת מזבח אע"ג דבזמן הזה הוא ר"א איירי בעיקר דינא בזמן הבית ולכשיבנה בהמ"ק ב"ב.

ז. אמנם עדיין אינו מיושב דלמה לן לדחוקי נפשין כולי האי הא טפי ניחא למימר דר"א ס"ל דבין קדושת דמים ובין קדושת הגוף אינו מועיל במ שאלה כב"ש, ורק בנזירות ובנדרים מועיל בהם שאלה דכיון דר"א יליף מתרתי הפלאה דנזירות דמועיל שאלה בנזירות ונזירות מיקרי נמי נדר כלשון הכתוב (במדבר ו ב) כי יפליא לנדר נדר נזיר להזיר לה, לכך גם נדרים מועיל בהו שאלה וס"ל דיש להם על מה שיסמכו, ותרומה נמי ס"ל דלא חמיר כהקדש כיון שהוא ממון כהן ואינו כולו לה' מועיל בה שאלה, ולא בהקדש אפי' קדושת דמים, וזה ניחא טפי מלדחוק ולפרש מלתא דר"א במס' ערכין בקדושת הגוף שאינו במשמע כלל, וזה סיוע היטב לדברי הש"ך ז"ל שהבאתי דמחלק בין תרומה לקדשים לדעת ר"א, אלא שנפלאתי מדוע לא זכר כלל מדברי התוס' פסחים דעכ"פ הו"ל להביאם ואח"כ לומר שיטתו.

ח. ברם אחר כל הדברים והאמת אישתמיט ליה לבעל פתח עינים דברי רש"י ז"ל בפסחים (לא. ד"ה ואתי מלוה ופריק) דמבואר התם בהדיא דמתניתין דערכין (כג.) ומתניתין דשם (כג:) דתנינן בהו דאשה גובה כתובתה מנכסים המוקדשים היינו דוקא בהקדש בדק הבית דהוי קדושת דמים אבל בהקדש מזבח וקונמות וכו' דהוי קדושת הגוף אין אשה גובה מן המוקדשים דהא רבא קאמר בכתובות (נט:) דהקדש חמץ ושיתורור מפקיעין מידי שיעבוד, וכ"ה ברש"י שם (ד"ה דקדושת הגוף ניהו) ובתוי"ט נדרים (פי"א מ"ב ד"ה על פיך) ובתוי"ט כתובות (פ"ה מ"ד ד"ה המקדיש) ובערכין (פ"ו מ"ב סד"ה אלא הפודה) וברש"י גיטין פ' השולח (מ: ד"ה הקדש) ובשבועות (פ"ו מ"ד) בתוי"ט, וכ"כ התוס' בהדיא בערכין (כג:) ד"ה דר' אבהו) עי"ש באורך, וכן דעת ר"י בתוס' גיטין פ' השולח (מ: ד"ה הקדש), וא"כ ר"א דקאמר התם ידור הנאה קאי אקדושת דמים דבכה"ג המגורשת גובה כתובתה מההקדש ואין ההקדש שהקדיש נכסיו מפקיע מידי שיעבוד, וס"ל לר"א כב"ש דלא מצי לאיתשולי על הקדישו אשר ע"כ חייש ר"א דאיערומי קמערין לגרש את אשתו כדי שתגבה כתובתה מנכסיו המקודשים ואח"כ יתזירנה ומהאי טעמא צריך לידור הנאה שלא יתזירנה, וא"כ מבואר בפירוש דר"א ס"ל בהא כב"ש דאפי' הקדש דמים בטעות הוי הקדש ואזדא לה מה שחידש בעל פתח עינים ואתו הסליחה ואת והב בסופה.

ט. איברא דהר"ן ז"ל בסנהדרין (פו: סד"ה דאמר רבא) בשם ר"ת דאין לחלק בין קדושת הגוף לקדושת דמים וכ"כ

הר"ן בכתובות פ' אעפ"י (כד. סד"ה ואיכא למידק) ומסיים שם ואין דבריו נראין ולא ביאר שיטתו, מיהו השלטי הגבורים בגיטין פ' השולח (פ"ד דף כ"ב ע"א) כתב כן בשם רב האי ז"ל וביאר שיטתו עי"ש, ויש לתמוה ע"ז דהא בגיטין (מ:) משמע דהוי בזה שיעבודו דקאמר שם דפליגי במזיק שיעבודו של חבירו ואם איתא כדעת רב האי ז"ל דיש לו מקום לגבות ממקום אחר אין זה מזיק שיעבודו אלא ודאי כדאמר התם בגיטין להלן בכותב לו לא יהיה לך פירעון אלא מזו כדקאמר התם גבי שטפה נהר עי"ש, ואם איתא דר"ת פי' נמי כרב האי תקשה ליה סתירה מדבריו גופיהו דהא במרדכי במס' בבא בתרא פ' גט פשוט (סימן תרמ"ט) לא כתב רק טעמא דאלמוה לשיעבודה וגם בתוס' גיטין (שם) כשהביא קושית ר"ת ותירוץ ר"י לא הביא כלל דשיטת ר"ת הוא דאפי' קדושת דמים מפקיעין מידי שיעבוד, ולולי דמיסתפינא אמינא שיש ט"ס בר"ן וצ"ל ר"ה והוא ראשי תיבות רב האי ולפי שנתחלף בהעתקה והעתיק המעתיק ר"ת במקום ר"ה לפיכך הדפיס המדפיס אח"כ רבינו תם וטובא אשכחן כה"ג.

י. [וכמו] שכתב שם השלטי הגבורים שכן דעת הרמב"ם ז"ל דאפי' קדושת דמים מפקיע מידי שיעבוד כן הוא בפירוש המשניות להרמב"ם ז"ל בערכין בפ' שום היתומים במתניתין דהמקדיש נכסיו ובחיבורו ה' ערכין (פ"ז הי"ד ט"ו ט"ז) ובה' מלוה (פי"ח ה"ז) בפירוש דאפילו קדושת דמים מפקיע מידי שיעבוד, ואפ"ה איתא התם (כג:) אם הקדיש תשעים מנה והיה חובו מאה מנה מוסיף עוד דינר ופודה את הנכסים ע"מ

ליתן לאשה כתובתה ולבע"ה את חובו משום דקיי"ל כשמואל דהקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה מחולל כדאיתא בבבא מציעא (נג:) ולכן אין בו בהקדש דמים כח לחול ולהפקיע לגמרי החוב רק בשוה דינר ופודה לכתחילה בדינר, והא דלא סגי בשוה פרוטה דהא אפי' על שוה פרוטה מחולל משום דלכתחילה אין לפדות בדבר מועט כזה אפי' במקום שיש שיעבוד כתובה ובע"ה כדי שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון ר"ל בשוה פרוטה שאין בה חשיבות ולכך צריך שוה דינר דהוי דבר חשוב, וכמ"ש הרע"ב בערכין (פ"ח משנה ו') עי"ש, ובוזה מיושב היטב קושית המשיגים שם על הרמב"ם ודו"ק היטב.

אמנם אם החוב הוא יותר מפלגא לא סמכא דעת הבע"ה כל כך על הקרקע ולנגד ההקדש המפקיע בעצם מידי שיעבוד בטל שיעבוד הבע"ה בכי האי גוונא לגמרי ופקע החוב וכמ"ש בהדיא בפירוש המשניות, והיטב אשר עשה בעל מג"ע שהעתיק שם פי' המשניות כי דברי הרמב"ם מתפרשים כפי פירושו במשניות עם שצריך לדחוק מעט בלשונו בחיבורו (שם) מ"מ להמדייק אינו דחוק שהרמב"ם כוון להשוות דבריו עם דברי המשנה דתנן ואם לאו אינו פודה ובכל האפשרי התאמץ להשוות דבריו עם דברי המשנה ודו"ק.

והארכתי מעט לפי שלא זכינו למצוא ביאור היטב לדברי קדשו של הרמב"ם ז"ל בכ"מ ולא בכל נושאי כליו, ועיין ברמב"ם ה' אישות (פי"ז ה"י) ובאהע"ז (סימן ק"ב סעיף ה') ובב"ש (שם) ובהגר"א (שם) ועיין במל"מ ה' מלוה (פי"ח ה"ו) מ"ש מדברי בעל התרומות

(שער מ"ג ח"ג סימן א') עי"ש ודו"ק, ועיין בחו"מ (סימן קי"ז סעיף ז') בהגה ושם (סימן רנ"ה סעיף ג') ובש"ך (שם סק"ו) באורך, ומכל מה שהבאתי לא עלתה ארוכה לדברי בעל פתח עינים שהרי גם הרמב"ם שדעתו דהקדש דמים נמי מפקיע מידי שיעבוד מ"מ מוקי למתניתין דערכין התם בהקדש דמים ואפ"ה גובה בע"ה את חובו מטעם שכתבתי לבאר דבריו, וא"כ גם מתניתין דר"פ שום היתומים איירי נמי בקדושת דמים ודלא כבעל פתח עינים, ובפרט שהתוס' בגיטין (מ: ד"ה הקדש) ביארו בהדיא דעתם ודעת ר"י בתירוצו שם שדעתם כדעת רש"י דדוקא קדושת הגוף מוציא מידי שיעבוד ולא קדושת דמים וכ"כ ג"כ בערכין (שם) וכמו שהבאתי לעיל, ובפסחים נמי דבריהם מבוארים שם בשם ר"י ז"ל ומור"י שבתוספות בערכין (כט: ד"ה משום) הוא הר"י ז"ל.

יא. ובאגב מה שהקשה בגליון הש"ס הגרעק"א ז"ל בנזיר (ט:) אמאי באומר הרי עלי מנחה לב"ש אינו מועיל התרה ובטעות נמי חייב להביא מן החיטים אינו תמיה כלל, דכיון דגם בנזירות ס"ל לב"ש דאינו מועיל התרה ושאלה משום דאיקרי קודש להכי נמי בהרי עלי מנחה דהא לחד מ"ד (פסחים ה: וכט:) דבר הגורם לממון כממון דמי וה"ה דבר הגורם להקדש כהקדש דמי, ואפי' למ"ד דלאו כממון ..., ואפשר לפרש גם בנזירות דלב"ש אינו מועיל שאלה מטעם דהוי דבר הגורם לקרבן שצריך הנזיר להביא קרבנותיו בסוף נזירותו (אלא דרש"י והתוס' לא פירשו כן), ועכ"פ ס"ל לב"ש דכל שיש בו שייכות הקדש אינו מועיל בו שאלה דכיון דהיתר נדרים אין להם

על מה שיסמכו כדאיתא בחגיגה (ט).
 כמש"ל, וב"ש כשמואל ס"ל דעיקר
 הילפותא הוא מלא יחל אבל אתרים
 מוחלין לו ודיינו להתירו בשאלה כשאין
 לו שייכות להקדש כלל, אבל כשיש לו
 איזה שייכות להקדש אין להתירו ... קצת
 לתמורה שהוא סוף הקדש אעפ"י שאינו
 דמיון ממש [דתפסת מר] ובה לא תפסת
 כיון דלא מצינו היתר מבורר בשאלה אין
 להתירו אלא בחולין גמורים ולא במידי
 דשייכא מעט בהקדש וילפינן איסורא
 מתמורה דזמיתיר עליו הראיה זהו דעת
 ב"ש בבירור, וב"ה אפשר דס"ל כילפותא
 דר"א שהבאתי מחגיגה (ט). דשני פעמים
 הפלאה בנזירות היינו גם להתיר ונזירות
 איקרי קודש וגם סופו לבוא לידי קרבן
 ואפ"ה כתיב ביה הפלאה להתיר ע"כ ס"ל
 לב"ה דגם הקדש טעות אינו הקדש
 ומועיל בו שאלה, וגם מדברים אלו
 שביארתי יש סתירה גמורה לסברת בעל
 פתח עינים שרצה לחדש דלב"ש לא
 אמרינן הקדש טעות הוי הקדש רק דומיא
 דתמורה לגמרי שהוא קדושת הגוף אבל
 קדושת דמים דלא הוי דומיא דתמורה גם
 ב"ש מודו דהקדש טעות אינו הקדש
 והלא אתה רואה בעיניך דאפילו דבר
 הגורם לבוא לידי הקדש ס"ל לב"ש
 דאינו מועיל בו שאלה והקדש טעות הוי
 הקדש כגון באומר הרי עלי מנחה להביא
 מן השעורים יביא מן החיטים אע"ג דלא
 דמי כלל לתמורה עי"ש ודו"ק.

יב. מ"ש הגאון ר' שאול ז"ל מאמשטרדם
 בתוספות חדשים די"ל דהתוס' מקשו
 להלכה דקיי"ל כר"א וקיי"ל נמי דהקדש
 אינו עובר עליו בב"י וב"י וסתרי הני תרי
 פסקי אהדדי, ג"כ אינו מיושב היטב לפום
 ריהטא דהא בתוס' פסחים (מח. ד"ה רבי

אומר) מסופק ר"י אי קיי"ל כר"א וכרבי,
 וא"כ מאי פסיקא להו להתוס' פסחים (מו:
 ד"ה הואיל) דודאי קיי"ל כר"א ולהקשות
 ע"ז מהקדש והוצרך ר"י לתרץ שם
 תירוצו, [ואם כוונתם להקשות ולתרץ
 לדעת רבינו יוסף בדף מ"ח ע"א הו"ל
 לבאר ולא לסתום], מיהו יש לתרץ
 דאע"ג דהתוס' קיצרו מ"מ עיקר כוונתם
 להקשות על הירושלמי בפ' כל שעה
 שהעתיקו הגאון מהרי"ט אלגאזי בה'
 חלה להרמב"ן (אות יו"ד) בתוך דבריו
 באריכותו (בד"ה והנה לתירוצ' הב',
 ובד"ה והנה צריך להבין) דאית תנא
 תני אבל אתה רואה של גבוה ואית תנא
 תני אין אתה רואה של גבוה וקאמר התם
 מאי בינייהו עי"ש ואמאי לא קאמר
 דאיכא בינייהו אי אמרינן הואיל ואיבעי
 מיתשיל כדפליגי רבה ור"ח בגמ' דידן,
 ולכך הוצרך ר"י לתרץ תירוצים אחרים,
 ואעפ"י שלא ביארו זאת בתוס' רק הסיבו
 הקושיא על סוגיא דגמ' בבלי, מ"מ ידוע
 שהתוס' שלנו הם תוס' קצרים ועיקר
 האריכות הוא בתוס' שאנץ כמ"ש
 מהרש"ל, ואפשר בתוס' שאנץ ביארו
 זאת בפירוש, ועיין במהרי"ט אלגאזי
 (שם בד"ה והנה צריך להבין), אשר ע"כ
 התאמצו התוס' לתרץ דבהקדש גבי חמץ
 לא שייך כלל סברא דשאלה משום דאינו
 שלו כלל לקדש בו אשה, אמנם אכתי
 אינו מיושב לפי תירוצ' השני שתירצו
 דמיירי דאתי ליד גזבר א"כ הו"ל
 להירושלמי לומר דהני תרי ברייתות
 לא פליגי רק חדא איירי בדאתי ליד גזבר
 [ועדיין צ"ע א"כ למאי קאמר התם בירושלמי
 מטעם שחייב באחריותן ולא קאמר מטעם הואיל
 וכ"כ מהרי"ט אלגאזי שם עי"ש] ואפשר דזה
 נכלל בדברי הירושלמי דקאמר דתנויי
 דתני אפי' בשל גבוה היינו בשחייב

באחריותן, אבל בדאתי ליד גזבר שוב
אינו חייב באחריותן.

יג. אולם מ"ש מהרי"ט אלגאזי (שם
בד"ה איברא) דלמ"ד אמרינן הואיל
אפשר לפטור מב"י וב"י אפילו בקדשים
שחייב באחריותן הואיל ואיבעי מיתשיל
עלייהו והדרי לחולין, איני מבין דממ"נ
יש לחייבו בב"י וב"י דאם ישאל לחכם
ויתיר לו נדרו והקדשו ויחזור לחולין
הרי עבר במכל שכן על ב"י וב"י דהכא
החכם עוקר הנדר מעיקרו ומעיקרא היה
חולין בזמן הפסח וקעבר עליו על ב"י
וב"י, ועיין בנדרים (נט.), ובבבא בתרא
(קכ:) איתא בהדיא דאם עבר אשחויטי
חוץ ואח"כ נשאל לחכם על הקדשו לא
עבר תו דהחכם עוקר לנדרו מעיקרו
וה"ה לענין חיוב ב"י וב"י מעיקרא הוי
חולין, וא"כ ממ"נ עובר על ב"י וב"י אם
לא ישאל הרי חייב באחריותו ואם ישאל
הו"ל חולין ופשיטא דעבר וצ"ע.

יד. וכשאני לעצמי אומר אני יען כי
בתורת אמת אין משוא פנים מוכרח אני
להשתטח ולבקש סליחה מהדרת כבוד
גאוני עוזינו רבותינו הקדושים הגאון
בעל תוי"ט ז"ל ואחריו הגאון ר"ש
מאמשטרדם ז"ל וגם הגאון מהר"ב
רנשבורג ז"ל הנדפס בש"ס החדשים
(ותשובות הרמ"ע מפאנו ז"ל דאייתי
התם אינו בידי) דפסיקא להו מלתא
דתרומה שנייא מהקדש דאע"ג דבחלה
ותרומה מועיל שאלה ואמרינן ביה
הואיל לר"א מ"מ בהקדש אינו מועיל
שאלה, וכ"כ גם הש"ך בחו"מ (סימן
רנ"ה סק"ו) כמש"ל, ומכילהו אישתמיט
מינייהו דברי הרשב"ם ז"ל בבבא בתרא
(קכ: ד"ה שיש שאלה בהקדש, ובד"ה
אין שאלה בהקדש) וכ"נ בפירוש הרא"ש

נדרים (עח. ד"ה לומר שיש שאלה
בהקדש) דוק בדבריהם הקדושים שם
ותמצא דכללו שם בחדא מחתא שאלת
הקדש ושאלת תרומה (וה"ה חלה דהוי
כתרומה כדאיתא בכולהו דוכתי
ובקדושין נ"ג ע"א בסוף העמוד)
ומעשר דכולהו תליין בפלוגתא דב"ש
וב"ה בנזיר (ריש פ"ה) דלב"ש בכולהו
אינו מועיל שאלה (אע"ג דבנדרים
מועיל התרה ושאלה לכו"ע) ולב"ה
מועיל שאלה בכולהו לאשווינהו הקדש
טעות.

טו. ועיין במס' תרומות (פ"ג מ"ח)
המתכוון לומר תרומה ואמר מעשר
מעשר ואמר תרומה עולה ואמר שלמים
שלמים ואמר עולה וכו' לא אמר כלום עד
שיהיו פיו ולבו שוין, ועיין שם בר"ש
דהירושלמי בחד לישנא מוקים לה כב"ה
דלב"ש הקדש טעות הוי הקדש ומשמע
דגם בתרומה הוי תרומה (חוץ מנדרים
קונם שאני נכנס לבית וכו') מיהו זה אינו
מוכרח דדלמא הירושלמי אעולה ואמר
שלמים קאי ולא אתרומה וכו', אמנם
במס' פסחים (סג.) אייתי האי מתניתין
וקיצרו שם ולא העתיקו עולה ושלמים
כלל ואקשו מינה לר' מאיר התם אע"ג
דר"מ בקדשים איירי, והנה מה שקיצרו
שם בגמ' ולא הביאו מציעתא דמתניתין
עולה ואמר שלמים וכו' [אין] זה תימה
דכך דרך הש"ס לקצר לפעמים המשנה
ולא אייתי רק מה שצריך לשקלא וטריא
דידהו, כמ"ש התוס' בסוכה (ית. ד"ה אין
בארובה) ואעפ"י שהתוס' שם כתבו רק
שדרך לקצר משניות דסדר טהרות, הלא
בפירוש הרא"ש דמס' נדרים (נט. ד"ה
שנפלה לפחות ממאה חולין) כתב שדרך
הש"ס לקצר המשנה ומביא מה שהוא

החפץ

צריך ממנה והתם משנה דתרומות (פ"ה מ"א) היא וה"נ קיצרו בש"ס ולא הביאו רק רישא דמתניתין מעשר ואמר תרומה משום דהוי פשיטא להו דתרומה דינו שוה להקדש דתרומה נמי איקרי קודש כדאיתא בכולהו דוכתי ובפרטות בקדושין (נג.) כמש"ל, ולהכי כדבעי לאקשווי אדר"מ בקדשים מקשו עליה מתרומה דדינו נמי כהקדש ולא איצטריכו לאתויי מציעתא עולה ואמר שלמים לפי שהוא אצלם ללא צורך לקושיא דידהו דכך לי תרומה כמו קדשים, ומה שהביאו סיפא דמתניתין קונם שאני נכנס לבית זה וכו' הוא לומר דסתמא דמתניתין ס"ל דתרומה דמי לקונמות ונדרים וכמו דבנדר לכו"ע מועיל היתר ושאלה ונדר טעות אינו נדר מקרא דולא יחל דברו כבחגיגה (ט.) כדשמואל שם ה"נ בתרומה דכן דעת ר"מ דסתם מתניתין כוותיה וס"ל לר"מ כב"ה נזיר (ריש פ"ה), ועפ"ז מקשו דר"מ אדר"מ בפסחים (שם), הרי לך משמעות סתמא דגמ' דפסחים דתרומה דמי לקדשים ממש ושלא כדעת רבותינו הגאונים הנ"ל דפשיטא להו דתרומה לא דמי לקדשים לענין שאלה.

וכן אא"ז רש"י ז"ל בפסחים (מו: ד"ה לא דכו"ע) כלל בדבריו הקדושים נדר והקדש ותרומה ביחד לומר לך דלמ"ד בהקדש מהני שאלה כולהו בחדא מחתא מתנינהו בין נדר ובין הקדש ותרומה בכולהו מהני שאלה דכולהו ילפינן להו מנדרים דילפינן מקראי בחגיגה דמהני בהו שאלה ונדר טעות אינו כלום, וממילא מכלל הן אתה שומע לאו דהדיק הוא כדברי הרא"ש ורשב"ם הנ"ל דלב"ש דס"ל הקדש טעות הוי הקדש ולכך אינו מועיל בו שאלה ה"ה תרומה לא מהני ביה שאלה דאין דינם כנדר לב"ש כמ"ש רשב"ם שם בבירור גמור.

טז. המורם מכל דברינו אלה דלדעת רבותינו הראשונים רש"י ורשב"ם והרא"ש זכרם לברכה דתרומה והקדש דינם שוה ובתרווייהו פליגי ב"ש וב"ה

ואע"ג דרבינו חננאל בפירושו לפסחים (שם) מיייתי בפירושו התם כולא מתניתין והעתיק גם מציעתא דמתניתין עולה ואמר שלמים לא מצינא למימר דהכי גריס בגמ' שם, אלא קושטא קמייתי ר"ח דהכי גרסינן בכולא מתניתין דתרומות כדי שידע הקורא מזה דגם התם הדין כן ולא יטעה הקורא להקשות על קושית הגמ' דמקשה ... אקדשים ודלמא יש לחלק ביניהם, וכדי להוציא הטעות מהקורא לכך הביא ר"ח גם מציעתא

והעתיק גם מציעתא דמתניתין עולה ואמר שלמים לא מצינא למימר דהכי גריס בגמ' שם, אלא קושטא קמייתי ר"ח דהכי גרסינן בכולא מתניתין דתרומות כדי שידע הקורא מזה דגם התם הדין כן ולא יטעה הקורא להקשות על קושית הגמ' דמקשה ... אקדשים ודלמא יש לחלק ביניהם, וכדי להוציא הטעות מהקורא לכך הביא ר"ח גם מציעתא

אי מועיל בהם שאלה או לא, א"כ להאי גירסא דגריס רש"י ז"ל בתחילת סוגיא דפסחים דר"א ור"י פליגי בהואיל ואיבעי מיתשיל ור"א אית ליה הואיל ור"י לית ליה (ובמסקנא בפסחים רש"י (מת. ד"ה אבל הכא) לא גריס כלל האי פלוגתא דריש הסוגיא בהואיל ואיבעי מיתשיל ע"ש) צריך לומר דהאי סוגיא אזלא לפי אוקימתא קמייטא דבעי לאוקמי בערכין (שם) פלוגתייהו דר"א ור"י אם אדם עושה קנוניא על ההקדש א"נ בנדר שהודר ברבים או על דעת רבים קמיפלגי, ואע"ג דמסיק התם דאיכא ברייתא מפורשת דפליגי בפלוגתא דב"ש וב"ה בנוזר י"ל דהכא ס"ל לגמ' דע"כ רבי דפסק בפסחים (מת. כר"א לא ס"ל כהאי ברייתא דאל"כ יהיה ר"א סותר דבריו מפסחים לערכין אע"כ כאוקימתות הראשונות דערכין שם, א"נ תרי תנאי ואליבא דר"א וכעין שהביא בתוי"ט תרומות (פ"ד משנה יו"ד בד"ה ובזו) בשם הירושלמי בפלוגתא דר"א ור"י דהתם, ואפי' בחדא מסכתא בשני משניות זה אחר זה וכ"ש שי"ל כן בתרי מסכתא, (ולמסקנא דמסיק רש"י דל"ג כלל פלוגתא דהואיל בלא"ה אתי שפיר), (ועיין בר"ן פסחים דלפי מאי דקיי"ל טובת הנאה ממון שפיר טפי לאוקמי פלוגתייהו דר"א ור"י בפסחים בטובת הנאה ממון ע"ש, א"כ י"ל דסוגיא דערכין אזלא להלכה דקיי"ל טובת הנאה ממון ולכך פסק רבי כר"א).

יז. עכ"פ לפ"ז קושית התוי"ט על התוס' דפסחים מעיקרא ליתא דודאי לפום האי סברא דמסיק בערכין דר"א ס"ל דלא מהני שאלה בהקדש ה"ה גם בתרומה לא מהני שאלה וכן בחלה דהוי כתרומה, ובפסחים דבעי לאוקמי פלוגתייהו דר"א

ור"י בהואיל כי היכי דמהני שאלה בתרומה וחלה ה"נ מועיל בהקדש דחר דינא אית להו, וא"ת א"כ מאי טעמא דר"א בערכין דחייש לקנוניא בהקדש למה לו לעשות קנוניא טפי הו"ל לשאול על ההקדש אי אמרת דלר"א מועיל שאלה בהקדש, י"ל כיון דאין נשאלין על ההקדש אלא מדוחק הוא בוש לשאול על הקדשו אבל כשעושה קנוניא ואח"כ יחזיר גרושתו אינו בוש דיכול לומר שכך הוא באמת דלבסוף נשתנה דעתו ולא מצא אחרת טובה הימנה והסכים להחזיר גרושתו, וע"כ ס"ל גם להר"ן הכי בכתובות פ' אלמנה ניזונית, ובתוס' ערכין (כג. ד"ה בשאלה) ובשיטה מקובצת (שם) מפירוש הרא"ש ז"ל (ועיין בתוס' בד"ה אלא בסה"ד) ובתוי"ט (שם) ובכ"מ ברמב"ם ה' ערכין (פ"ז הט"ז) ובה' אישות (פי"ז ה"י), ומה שמחלקים שם התוס' והר"ן והרא"ש בין דיבורא בעלמא דעביד לקנוניא אע"ג דמצי שאל ובין מעשה קשה דגירושין נדבר מזה אי"ה אח"כ, ועכ"פ האי סברא דסבר רב הונא דעביד דיבורא שיקרא לומר מנה לפלוני בידי אע"ג דמצי שאל אהקדש, האי סברא ממש סבר ר"א דחשדינן ליה למיעבד נמי מעשה גירושין אע"ג דמצי שאל ומטעם שכתבתי ודו"ק, וכ"ז פשוט וברור בעיני בדעת התוס' ולא הוצרכתי להאריך רק מחמת שנתלבטו בזה גדולי רבותינו הקדושים ז"ל לכך הארכתי לברר כשמלה ולהוציא לאור משפט שיודה הקורא על האמת והנכון בעה"י

יח. ועיין במהרי"ט אלגאזי ז"ל בה' חלה להרמב"ן (אות יו"ד בד"ה איברא, ובד"ה והנה, ובד"ה איך) מה שתירץ שם על

קושית התוס' בפסחים מדוע בחלה עבר על ב"י וב"י מטעם הואיל ואיבעי מיתשיל ובתמץ של הקדש לא עבר על ב"י וב"י מטעם הואיל, וכתב שם דלדעת הסוברים דבהקדש אין מתירין בחרטה בעלמא אלא בפתח אתי שפיר בפשיטות דבהקדש דבעי פתח לא מהני סברא דהואיל דמי יודע אם ימצא פתח, משא"כ תרומה דסגי בחרטה אמרינן בה הואיל, (ועיין בנדרים (כא:) קסבר אין פותחין בחרטה, ושם (עז:) בפירש"י ובתוס' ורא"ש ור"ן ז"ל) וכ"ה גם דעת רגמ"ה בערכין (כג.) שפירש שם בהיפוך מפירש"י ובהתוס', והוא עפ"י הגירסא שהביא הש"ך ז"ל בחו"מ (סימן רנ"ה סק"ו) מהירושלמי ומשבש לה הש"ך התם והרגמ"ה ס"ל שאין לשבש הירושלמי לגמרי אלא בהתחלת דבריהם שם דודאי צריך להפוך הגירסא דב"ש ס"ל הקדש טעות הוי הקדש וב"ה ס"ל אינו הקדש, אבל בסוף דקאמר התם הירושלמי דר"א כב"ה ור"י כב"ש אין לשבש הגירסא אלא קושטא הכי הוי משום דסבירא להו דהקדש אינו ניתר אלא בפתח ולא סגי בחרטה, ולכך ע"י הגירושין שתגבה כתובתה מן ההקדש ימצא עי"ז פתח דאדעתא שתגבה כתובתה מהקדש לא נדר ועי"ז יהיה נשאל על נדרו ולהכי חייש ר"א שמא יעשה קנוניא זו למצוא פתח לבטל הקדשו ואח"כ יאכל עמה המעות ולכך ידיר הנאה ממנה, ור"י ס"ל כב"ש דאפי' פתח אינו מועיל בהקדש וליכא למיחש לשאלה וליכא קנוניא, ונ"ל שדעת רגמ"ה דאכתובה גופה שהיא גובה אחר גירושיה מן ההקדש אין לחוש לקנוניא כיון דמן הדין היא גובה כתובתה מן ההקדש דהקדש דמים לא חייל אחוב

כתובתה מה יש לנו לחוש לקנוניא שהרי באמת דינא הכי, ועיקר חשש קנוניא הוא שימצא פתח להתיר הקדשו בשיקרא אשאר נכסים שהם יותר מכדי כתובתה, ונלאיתי להאריך והמבין יבין דדוקא באומר מנה לפלוני בידי דמשקר כדי לגבות מהקדש בשיקרא כהאי גוונא חיישינן לקנוניא ולא בגירושין שהיא גובה כתובתה מן הדין ודו"ק, וכן הערב לאשה עושה קנוניא בשקר דבאמת החוב חל עליו לשלם ואומר שאין לו כלום כדי שתגבה מהערב והבן.

אמנם התוס' סבירא להו דתרומה והקדש דינן שוה, ולדעת ב"ה מועיל בהו שאלה בחרטה גופה כדקיי"ל בנדרים דפותחין בחרטה כדמוכח מדברי התוס' בנזיר (ט. ד"ה אין שאלה) ויש שם ט"ס והגיהו אותו עפ"י תוס' מנחות (קג.) ושם מוכח נמי דס"ל להתוס' דבנזירות אע"ג דדינו כהקדש כדאיתא התם סגי בחרטה למאי דקיי"ל דבנדר מהני חרטה לחוד, ולכך לא מצי התוס' לתרץ כתירוץ מהרי"ט אלגאזי הנ"ל משום דלשיטתייהו חלה ותרומה והקדש דינן שוה דמועיל שאלה בחרטה לחוד ודו"ק היטב.

יט. ועדיין צריך אני לבאר לדעת רגמ"ה דלכאורה קשה לפי פירוש דחשש קנוניא היא שמא ע"י הגירושין שתגבה גרושתו כתובתה מההקדש ימצא פתח לישאל על הקדשו באומרו אי הוי ידענא שתגבה כתובתה מהקדש לא הייתי מקדיש כנ"ל, א"כ מדוע לר"א הטילו עליו לידור הנאה ממנה שלא יחזירנה כדי שלא יעשה קנוניא עמה לאכול הנכסים שהקדיש אחר שישאל על הקדשו, הא סגי שיקדיש שנית נכסיו על דעת רבים שאין לו התרה

כמ"ש בגמ' שכן חייבו ר"א להדיר הנאה ממנה על דעת רבים כיון דלגוף הכתובה לא חיישינן לקנוניא לדעת רגמ"ה כמ"ש"ל רק הקנוניא הוא על יתר הנכסים שהקדישו שישארו אחר גביית כתובתה, א"כ סגי כשיקדישם על דעת רבים שלא יכול לישאל על ההקדש, ויש לומר כדעת הש"ך בחו"מ (סימן רנ"ה סק"ו) דבהקדש אפי' הקדש על דעת רבים מועיל בו שאלה מטעם שכתב שם (או מאיזה טעם אחר) הש"ך ז"ל, ואין להקשות עוד אכתי ידור הנאה על דעת רבים מנכסי ההקדש שלא יוכל ליהנות מהם אפי' אחר השאלה על ההקדש, זה אינו קושיא כלל דמי יודע אם יהנה מהם אחר שאלתו על ההקדש, ומי ישמור אותו שלא יהנה מהם באיסור אפי' אחר שידור על דעת רבים שלא יהנה מהם (ובזה גם קושיא ראשונה מיושבת דא"נ מקדיש על דעת רבים יאכלם דמורי התירא שב"ד ציוו לו להקדיש באונס וכמ"ש לקמן ודו"ק) ובשלמא עכשיו שתיקן ר"א לידור הנאה שלא יחזירנה אז לא יוכל להחזירה כי דבר כזה אי אפשר לעשות בצינעא ואם יחזירנה הכל יודעין שמחזירה ויעכבוהו ב"ד מחמת נדרו על דעת רבים, אבל הנאת הנכסים אחר שאלה על הקדשו מי יודע אם יהנה אם לא, ואין להקשות אי חשדינן ליה שיעבור על נדר על דעת רבים ויהנה מהקדשו אחר שאלה ואחר נדרו על דעת רבים שלא יהנה א"כ א"נ לא שאיל אהקדשו יכול ליהנות מנכסיו שהקדיש בלא שאלה על הקדשו באיסור, י"ל דבזה כו"ע ידעי שיראו בעיניהם שאינו מוסר נכסיו לגזבר וצווחי עליה כו"ע, ועוד דלא חשיד אינש לאכול נכסי הקדש באיסור, אבל לעבור על נדר שהדירוהו ב"ד שלא ליהנות מנכסים

יעבור דמורי התירא לנפשיה שבאונס נדר בציווי ב"ד ושלא ברצונו הטוב, אמנם אינו מספיק דהא באומר מנה לפלוני בבריא חיישינן לקנוניא שיאכל נכסי הקדש בשיקרא, וצ"ע בתוס' גיטין (לה. ולה: בד"ה ונודרת ובד"ה ליחוש) דאם עומדת באיסור כל ימיה לא תעבור ה"נ מצינן לאדוריה על פירות כל ימיו אם יהנה מהקדש בקנוניא, ואכמ"ל, וצריך לומר דדוקא לענין חולין סמכו חכמים על סברא זו דלא תעבור אבל בהקדש חשו יותר ולא האמינוהו.

וזה מובן בעצמו דלא קשיא מדוע לענין נדר על דעת רבים קיל הקדש מנדר, ולענין פתח חמיר הקדש דלא סגי בחרטה, זה אינו קושיא כלל דהא דנדר על דעת רבים בהקדש שואלין עליו לאו משום דהקדש קיל מנדרים רק מטעם שכתב הש"ך בחו"מ (סימן רנ"ה סק"ו) אבל לעולם הקדש חמיר מנדר לכו"ע.

כ. ומה שיש להקשות לפירוש רגמ"ה ז"ל דר' יהושע כב"ש ס"ל דלא מועיל שאלה בהקדש א"כ מדוע בפסחים קאמרי בגמ' טעמא דר"י דאמר לא זהו חמץ שמוזהרים עליו משום דאע"ג דאיבעי מיתשיל על החלה והדרא לטיבלא מ"מ אינו כשלו משום דר"י לא ס"ל הואיל, הול"ל בפשוט משום דר"י כב"ש דאינו מועיל שאלה בתרומה ל... "ל דנראה דעת הראשונים דחלה ותרומה והקדש דינן שוה לענין שאלה ... מזה נלמד מדברינו הקודמים דלדעת רגמ"ה ... שאלה בחרטה לתוד ולכך אי הוי אמרינן הואיל אי הוי קעבר עליה בב"י וב"י לר' יהושע והוצרכו בגמ' לומר דר"י לית ליה הואיל ולהכי לא עבר עליה בב"י וב"י, אבל בהקדש בעי דוקא פתח

ואז נשאלין עליו, וכיון דב"ש ס"ל דהקדש טעות הוי הקדש אין כאן פתח דהא הפתח הוא לומר אי הוי ידענא כך וכך לא הייתי נודר ולא הייתי מקדיש ועי"ז משוי ליה לנדרו ולהקדשו נדר והקדש טעות וכיון דהקדש טעות הוי הקדש מה מועיל הפתח להתיר הקדשו וכמ"ש הרשב"ם בבבא בתרא (קכ: ע"ש), אבל אי מועיל חרטה לחוד י"ל דס"ל לר' יהושע דחכם עוקר לנדר מעיקרו כאילו לא נדר ולא מטעם טעות רק מטעם דכך גזירת הכתוב דע"י חרטה עקר ליה חכם מעיקרו דליהוי כאילו לא נדר, ועיין בר"ן נדרים (כא: ד"ה אין חכם מתיר) וברא"ש שם (ד"ה קסבר אין פותחין) וברש"י שם (עז: ד"ה ירד ר"ג), אע"ג דהרשב"ם בבבא בתרא (שם) אין מחלק בהכי הרגמ"ה מחלק בהכי, ואין כאן מקום להאריך עוד.

כא. וכל זה כתבתי לבאר מעט דעת רגמ"ה בערכין ועדיין לא יצאתי ידי חובתי בזה מחמת נחיצה ואפיסת הפנאי, אבל דעת התוס' בפסחים כבר ביארתי דאינהו ס"ל דסוגיא דפסחים לא אתיא כמסקנא דערכין אלא כתחילת הסוגיא דבקנוניא דהקדש פליגי א"נ בנדר על דעת רבים.

ועתה אלכה ואשובה לי ללכת בדרך טובים וליישב גם דברי הרמב"ם ז"ל בה' ערכין (פ"ז הט"ז) ובה' אישות (פ"ז הלכה יו"ד) שנתקשו בו כל בעלי תריסין מדוע פסק הרמב"ם כר"א דידיד הנאה הא לפי מסקנת הגמ' דערכין ר"א כב"ש ס"ל דאין שאלה בהקדש, וא"כ אנן דקיי"ל כב"ה דיש שאלה בהקדש קיי"ל נמי כר' יהושע דא"צ להדיר הנאה וכדקיי"ל נמי בעלמא ר"א ור"י הלכה כר' יהושע, ולכן

אומר אני דאע"ג דהרמב"ם ז"ל גופיה בפירוש המשניות דיליה כתב לפרש מתניתין דערכין (שם) כמסקנא דגמ' שם וכברייאת דאייתי התם דר"א ור"י פליגי בפלוגתא דב"ש וב"ה בנזיר אי יש שאלה בהקדש ור"א כב"ש ור"י כב"ה, ואסיק התם הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה דהלכה כר"י וכב"ה, מ"מ בחיבורו חזר בו ולא חדא ולא חדת הוא לן דחוזר בו בחיבורו ממ"ש בפירושו כידוע לבקי בלימודו, אשר ע"כ גם כאן חזר בו בחיבורו וס"ל דסוגיא דפסחים דקאמרינן דר"א ור"י בהואיל פליגי, והרי"ף ז"ל כתב בפ' אלו עוברין דכך הוא ההלכה דמוקמינן פלוגתא דר"א ור"י דפליגי בהואיל ואיבעי מיתשיל עליה ולא כמסקנת הגמ' בפסחים בסוף הסוגיא דפליגי בהואיל אחרינא אי אמרינן הואיל וכל חדא חזיא ליה ועי"ש בבעל המאור וברמב"ן ז"ל, וידוע דהרמב"ם ז"ל אזיל תדיר בשיטת הרי"ף רבו דרבו ר"י ׳ מיגאש זכרם לברכה, וכיון דמסוגיא דפסחים מוכח דלר"א יכולין לישאל על החלה ועל התרומה ואמרינן הואיל לעבור על ב"י וב"י ס"ל להרמב"ם כדעת כמה ראשונים שאין לחלק בין חלה ותרומה להקדש, דה"ה בהקדש לר"א מועיל שאלה וא"כ ליכא לקיומא מסקנא דסוגיא דערכין שהוא היפוך זה, אלא יש לנו לקיים סוגיא דפסחים דאייתי התם ברייתא אחרינא דרבי פוסק כר"א, וממילא ע"כ האי ברייתא דאייתי בסוגיא דערכין דר"א כב"ש משבשתא היא ולא מיתניא בי רבי חייא ור' אושעיא ורבי לא שנה חייא מנין לו, (א"נ תרי תנאי אליבא דר"א ואנן קיי"ל כהאי תנא דפסק רבי כוותיה) ועל כרחינו מוקמינן פלוגתא דר"א ור"י בערכין כתחילת הסוגיא

דהתם דבקנוניא דהקדש פליגי, וכיון דרב הונא קאמר דבבריא עושה ארס קנוניא על ההקדש בדינא דמנה לפלוני בידי כדאייתי בערכין התם להכי קיי"ל נמי כר"א לענין כתובה בהקדיש כל נכסיו ידידיר הנאה ממנה ופסק כך הרמב"ם ז"ל.

כב. ואע"ג דהר"ן בכתובות פ' אלמנה גיזונית דחה סברא זו כמ"ש גם התוס' בערכין (כג. ד"ה אלא בסה"ד ובד"ה בשאלה), אין מדברי התוס' ראייה דהתוס' כתבנן שם רק לתרץ סוגיא דערכין ולומר כיצד מתפרש דברי רב הונא לפי מסקנא דערכין, ושפיר כתבו דלפי מסקנא דערכין סבירא לן דיש לחלק בין מעשה קשה דגירושין לא עביד אי מצי לאיתשולי, אבל דיבורא בעלמא לומר מנה פלוני חשיד למיעבד בעצלותים דלא למטרח בשאלה לפני חכם, אבל בקושטא התוס' גופייהו ס"ל דלפי סוגיא דפסחים דלא ס"ל הכי אלא בהואיל ואיבעי מיתשיל פליגי ולר"א מועיל שאלה בחלה ותרומה וה"ה בהקדש מוקמינן ר"א דערכין כתחילת הסוגיא דחייש לקנוניא ועביד נמי מעשה קשה דגירושין אפי' ביכול לישאל אהקדש, משום דאיכא נמי סברא להיפוך דמעשה דגירושין קיל ליה טפי למיעבד ממעשה השאלה לישאל על הקדשו, כי אם ישאל על הקדשו לומר שהוא מתחרט או בפתח אי הוי ידענא כך וכך לא הייתי מקדיש הרי נפשו יודעת מאד ששקר הוא אומר וגם עתה רוצה לעמוד בהקדשו רק מעט רוצה ליהנות ממעות הכתובה כשיחזירנה לגרושתו משום דהאי לא משמע ליה לאינשי איסורא כלל שהרי בדין היא נוטלת כתובתה ואין כאן הנאה מהקדש כלל דהא דינא הכי דקדושת דמים אינו

מפקיע מידי שיעבוד לגמרי לדעת רש"י והתוס', ולדעת הרמב"ם עכ"פ פודה בדינר מטעם שכתב דהקדש שוה מנה מחולל דיעבד בפרוטה כמו שביארתי לעיל וא"כ מדינא נוטלת כתובתה בהיתר לפי דעתו ואם יחזיר גרושתו אח"כ ושניהם אוכלים כתובתה לפי דעת... איסורא, ואע"פ שבערמה גירשה לא משמע ליה איסורא כלל ... לישאל על הקדשו בפתח או בחרטה ולומר לפני ב"ד שבכעס ובמהירות נדר בלא ישוב הדעת וכעת מתחרט כמ"ש הר"ן בנדרים (שם) בסוגיא דפותחין בחרטה שהבאתי, נפשו יודעת מאד ששקר ענה בפיו ונמצא התרתו בשקר ואינו כלום ונהנה מהקדש באיסור, וכן במנה לפלוני בידי והוא יודע שאין לפלוני בידו כלום הלב יודע כי לעקל ולעקלקלות דיבר ושקר ענה בפיו וכל כה"ג קשה מאד לעשות קנוניא על הקדש, וכיון דלרב הונא בבריא אפי' בכה"ג חשש לקנוניא דשיקרא כ"ש שיש לחוש לקנוניא דגירושין שתגבה כתובתה ויחזירנה דהוי באמת רק בהערמה, וכל כה"ג לא משמע לאינשי איסורא כעין שאמרו גבי לא תחמוד דבלא דמי משמע לאינשי איסורא אבל בדמי לא משמע להו איסורא והכי נמי כה"ג.

כג. אשר ע"כ כולו רבוותא על מקומן יבואו בשלום הר"ן ז"ל דמחלק חילוק הנ"ל בין מעשה דגירושין לדיבורא בעלמא היינו לשיטתו שכתב בפסחים שאין לנו ללכת בשיטת הרי"ף ז"ל לפי מאי דקיי"ל טובת הנאה ממון, וא"כ י"ל דר"א ור"י בטובת הנאה ממון פליגי כס"ד דגמ' התם בפסחים, ואי"ה אח"כ נדבר מזה, ולהכי הוכרח הר"ן לחלק חילוק הנ"ל, אבל לשיטת הרי"ף דר"א

ור"י בפסחים בהואיל ואיבעי מיתשיל פליגי אי אמרינן הואיל או לא, לית לן לדחוקי נפשין ולחלק חילוקים שונים דאיכא למימר איפכא מסתברא מעשה דגירושין אינו אלא הערמה ועפ"י דין תקח מעות כתובתה ומנה לפלוני שקר גמור הוא, ואם חשש רב הונא לקנוניא דשיקרא כ"ש שיש לחוש לקנוניא דהערמה בכתובה אשר ע"כ פסק הרמב"ם כר"א עפ"י ... דבבריא חיישינן לקנוניא וידור הנאה, וכבר הוכחתי לעיל דגם דעת ראשון הראשונים רגמ"ה ז"ל ע"כ ס"ל האי סברא לפי פירושו בערכין שם.

כד. ולדעת הרמב"ם ז"ל עוד יש לתרץ ולהמתיק מ... דס"ל כדעת הסוברים דבהקדש צריך פתח להתיר ולכך לא אמרינן דלא עביד קנוניא לגרש, דהא הוי מצי למישאל על הקדשו די"ל אולי לא מצא פתח, אבל בתרומה י"ל דס"ל להרמב"ם דסגי בחרטה ואפשר כולא מלתא מדרבנן מטעם שכתב שם מהרי"ט אלגאזי ז"ל דתרומה א"נ שאיל עלה או על החלה הדרא לטיבלא וצריך להפריש תרומה וחלה אחריתי להכי סגי בחרטה דהא לא עביד פסידא לכהן, אבל בהקדש אם ישאל על הקדשו קעבר לגמרי להקדישו ועביד פסידא להקדש צריך פתח חרטה אפי' לב"ה ולא סגי בחרטה לתור דכך תקנו חכמים לטובת ההקדש, ואע"פ שלא ביארו הרמב"ם ז"ל בחיבורו הלא ידוע שאין דרך הרמב"ם לבאר בחיבורו דבר הנלמד מכללל רק דוקא מאי דאיתמר בפירוש כמ"ש הכ"מ כמה פעמים שחיבורו הוא חיבור ולא פירוש וביאור לבאר הסתום רק לקבץ המפוזרים ההלכות שנתבארו בפירוש, ולכך

בתרומה וחלה לדעת ר"א עבר על ב"י וב"י דאיבעי מיתשיל בחרטה לתור אפי' באינו מוצא פתח, משא"כ בהקדש צריך פתח דוקא ולא מצא ולהכי הוכרח לגרשה כדי ליהנות מהקדש בגביית כתובתה כשיחזירנה ולהכי פסק ר"א דידיה הנאה שלא יחזירנה וכדבריו פסק הרמב"ם ז"ל, ומהאי טעמא נמי חמץ של הקדש אינו עובר עליו ולא אמרינן ביה הואיל ואיבעי מיתשיל דצריך פתח דוקא ובכה"ג לכו"ע לא אמרינן הואיל ואפי' ר"א דחלה מודה בהקדש.

ועתה נדבר בעה"י במה שהקשה הר"ן ז"ל בפסחים פ' אלו עוברין על הרי"ף ז"ל דהא קיי"ל בקדושין (נח:) טובת הנאה ממון, א"כ י"ל דפליגי ר"א ור"י בטובת הנאה כמש"ש בפסחים בהתחלת הסוגיא, ונפלאתי מאד דהא אדרבה מסקנא דהגמ' בקדושין דהמקדש בתרומות ומעשרות אינה מקודשת משום דטובת הנאה אינו ממון ודוקא בטבלים שנפלו לו מבית אבי אמו כהן מקודשת, וכ"כ ג"כ הרא"ש בקדושין (ס"פ האיש מקדש) אלא שכתב שם הרא"ש ז"ל בשם ר"ח ז"ל דבגמ' דנדרים (פה.) מוקי לה רבא למתניתין דקתני (שם פג:) קונם כהנים לויים נהנים לי יטלו על כרחו, כהנים אלו ולויים אלו נהנים לי יטלו אחרים, משום דברישא כיון דתרומה לא חזיא אלא לכהנים יטלו על כרחו דשויא לתרומה כעפרא בעלמא ואפקריה לטובת הנאה ידיה, משא"כ בסיפא דקאמר אלו עדיין לא אפקריה לטובת הנאה ידיה ולהכי יטלו אחרים ולא כהנים אלו שנדר הנאתם משום דטובת הנאה ממון וקיי"ל כר"ב כ"כ הרא"ש בקדושין (שם), וא"כ הו"ל להר"ן

ז"ל לומר דקיי"ל ^{אוצר החכמה} בנדרים ומה זה שכתב דקיי"ל בקדושין ואפשר יש ט"ס בדבריו.

כה. מיהו מהרש"ק בתפארת שמואל על הרא"ש בקדושין (שם) הביא דעת הרמב"ם ז"ל ה' אישות (פ"ה ה"ו) והטור ז"ל בה' תרומות ביו"ד (סימן של"א) דטובת הנאה אינה ממון, ומתיר מהרש"ק (שם) סוגיא דנדרים דאפי' תימא טובת הנאה אינה ממון אתי שפיר, ולפי שהוא משובש אעתיקהו ואגיהו כדי שיהיה מפורש באר היטב להקורא נעים וז"ל ולענין פסק הלכה נראה כדברי הרמב"ם ^{אוצר החכמה} דסוגיא מוכחת הכי (ר"ל סוגיא דקדושין הנ"ל) ומה שמשמע מדברי רבא דמשני מתניתין דנדרים לענין טובת הנאה היינו לענין זה שלא יטלנו בע"כ נהי דאינו ממון גמור לקדש בו אשה (דאשה אינה מתקדשת בפחות משה פרוטה) מיהו לא גרע מפחות משה פרוטה (דאיסורא מיהא איכא) שלא יטלנו בע"כ ^{אוצר החכמה} ומתחילת הסוגיא דהתם (בנדרים) הוי בעי למימר דמתניתין דהתם תלוי בפלוגתא אי הוי טובת הנאה ממון, אבל שינויא דרבא לא צריכא לכך אלא כדפי' שאלו (ר"ל אם אמר כהנים ולוים אלו) לא יטלו אחרים בע"כ שהרי טובת הנאה שלו לכל העולם (ר"ל שהשאר לעצמו טובת הנאה לכל העולם חוץ מאלו שגדר הנאה מהם) אלא שאם תפסו כבר אין מוציאין מידם שאינם דמים (ואינם שוה פרוטה דטובת הנאה אינו ממון גמור רק כפחות משה פרוטה כנ"ל) ואין הדין שיפול עליהם שם גזילה והשבה, משא"כ (ר"ל כשאמר סתם כהנים ולוים נהנים לי כרישא דמתניתין דהתם) אם כבר אסר הנאתו עליהם (ר"ל על כהנים ולוים של כל העולם) והוי כלא נדר (ר"ל דיטלו

ממנו בעל כרחו דהוי כלא נדר הנאתו מהם כלל שהרי לא נשאר לו בתרומה שום טובת הנאה ושווינהו כעפרא ויכול כאו"א מכהנים ליטול ממנו בע"כ, ומ"ש מהרש"ק דהוי כלא נדר כלל אינו דמיון גמור דהא בלא נדר כלל הכח בידו לתת תרומתו למי שירצה ואינם נוטלים ממנו בע"כ והכא כשנדר יטלו בע"כ, רק לענין זה קאמר מהרש"ק ז"ל דהוי כלא נדר לענין ^{אוצר החכמה} שכאו"א מכהנים דעלמא יכולים ליקח וליהנות ממנו כמי שלא נדר הנאה מהם כלל לפי שלא נשאר לו טובת הנאה בתרומתו וכאיש זר וגברא נוכראה יחשב דהא אפקריה לטובת הנאתו כמ"ש רש"י והר"ן בנדרים (שם), ואפשר דהוא בעצמו יכול ליתן לכאו"א כיון שאינו כשלו כלל רק לרבותא קתני דאפי' בע"כ נוטלים ואינו תלוי ברצונו כלל לכל אשר יבחר) כך נ"ל וק"ל עכ"ל מהרש"ק ז"ל שם עם הגה ותוספת ביאור בחיסור וחילוף הנחוצים שם דוק ותשכח ותמצא...

וכ"כ ג"כ בקרבן נתנאל בפסחים (פ"א סימן ו' אות צ') ובפ' האיש מקדש (אות ו') וא"כ דברי הרמב"ם שפסק כר"א דפסחים לענין לא יקרא לה שם עד שתאפה היינו בשיטת הרי"ף מטעם הואיל ואיבעי מיתשיל עליה דהא איהו ס"ל בה' אישות (פ"ה ה"ו) דטובת הנאה אינו ממון ואזדא לה קושית הר"ן על הרי"ף, והר"ן לשיטתו שכתב בנדרים (פה.) דרבא מסיק טובת הנאה ממון לכך כתב גם בפסחים כן בטעמא דר"א, אבל לפי דעת הרי"ף והרמב"ם דטובת הנאה אינו ממון ואפי' לדעת מהרש"ק דהוי מיהו כפחות משה פרוטה י"ל דהוי דין החלה טמאה ביו"ט כפירורין דממילא נעשים הפקר בהגיע זמן איסור חמץ

כדאיתא בפסחים (ו:), ואע"ג דמדמה להו התם למקשאות ומדלעות כשאין בעה"ב מקפיד עליהם דאין בהם משום גזל ומותר ליקח אפי' לכתחילה דלא חשיבי אפי' כפחות משה פרוטה רק כהפקר גמור כפירש"י (שם), מ"מ אינו דמיון ממש דהתם במקשאות להיותם בשדה ולא בבית וצריך טרחא ללקטן לא חשיבי אפי' כפחות משה פרוטה, אבל פירורין שבבית חשיבי כפחות משה פרוטה ואפ"ה בהגיע זמן איסור חמץ בטל ממילא דהא נאסרו בהנאה ונעשו הפקר ודוקא חמץ שוה פרוטה עשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו כדאיתא התם אבל פחות משה פרוטה לא עשאו הכתוב כברשותו כיון דאפי' בלא זמן איסור אינו ממון גמור והבן.

וכיון דאינו ממון גמור לא עבר על החלה בב"י וב"י בלא טעם הואיל ואיבעי מיתשיל עליה, לכך הוצרכו הרמב"ם והרי"ף לומר דטעמא דר"א דחשש לחלה לעבור על ב"י וב"י הוא מטעם הואיל ואיבעי מיתשיל, א"כ מוכח דדעת ר"א דמועיל שאלה בתרומה וס"ל דה"ה בהקדש כב"ה, וא"כ ע"כ טעמא דר"א בערכין דמצריך למקדיש נכסיו לידור הנאה כשמגרש את אשתו היינו מטעם קנוניא ואע"ג דאיבעי הוי מצי למישאל על הקדשו מ"מ י"ל כמש"ל מדברי מהרי"ט אלגאזי דבהקדש בעי פתח ולא סגי בחרטה ואולי לא מצא פתח, ושפיר פסק התם כר"א דחיישין לקנוניא כפשטא דגמ' בערכין (שם) דלרב הונא בבריא עושה קנוניא על ההקדש וכמ"ש נמי הר"ן ז"ל בטעם הרמב"ם בכתובות (פ' אלמנה ניוזנית) והתוס' בערכין (כג. ד"ה אלא בסה"ד ובד"ה בשאלה) ובש"מ

(שם) מפ"י הרא"ש, ובתוי"ט (שם) ובכ"מ בה' ערכין (שם) עי"ש, ואע"ג דדחי התם הר"ן האי סברא ומחלק בין מעשה דגירושין דכולי האי לא עביד אי מצי לאיתשולי דהוי מעשה קשה אבל דיבורא בעלמא עביד, לא כתב הר"ן חילוק זה רק לפי מאי דאזיל בשיטה ידיה דהעיקר הוא כמסקנת הגמ' דערכין דר"א ור"י בפלוגתא דב"ש וב"ה פליגי אי שואלין על ההקדש או לא, וא"כ כיון דמסקנא דגמ' הכי ואייתי התם ברייתא לסייע להאי סברא ממילא ס"ל לר"ן דהכי קי"ל וכיון דר"א כב"ש ור"י כב"ה מסתמא קי"ל כר"י וכב"ה וכבריייתא דלא חיישין לקנוניא אהקדש ולא צריך לידור הנאה כשמגרש, א"כ ע"כ לחלק דמלתא דרב הונא שנייא דחייש לקנוניא בבריא דהוי רק דיבורא בעלמא דקאמר מנה לפלוני אבל מעשה קשה דגירושין לא עביד אי מצי לאיתשולי על הקדשו דהא ... מבריייתא דאייתי בגמ' דלולי מה דס"ל לר' אליעזר כב"ש דאין שאלה בהקדש הוי מודה לר"י דלא חיישין לקנוניא היכי דמצי שאיל.

ברם לדעת הרמב"ם והרי"ף הנ"ל דסוגיא דפסחים דס"ל לר"א דעבר על ב"י וב"י משום הואיל ואיבעי מיתשיל עלה ורבי פסק כר"א והלכה כמותו מחביריו ע"כ פליגא סוגיא דפסחים אבריייתא ומסקנא דערכין, אלא ס"ל כהתחלת הסוגיא שם דבקנוניא פליגי ור"א ס"ל חיישין דעביד קנוניא אהקדש בבריא כרב הונא לית לן ליכנס בפרצות דחוקות ולעשות חילוקים דקים בין מעשה דגירושין דהוי מעשה קשה ובין דיבורא בעלמא, דאדרבה איכא למימר איפכא מסתברא דכשאומר מנה לפלוני

בידי משקר ונהנה מהקדש באיסור, משא"כ אם מגרש את אשתו לקנוניא ^{אוצר החכמה} באמת לוקח המעות בהיתר.

(כפי הנראה יש כאן חסרון של דף א' לפחות, המעתיק)

מה שהקשה מהר"ם שיף בביצה (כא. תוד"ה עיסה) וז"ל לפ"ז מאי מקשה בסמוך מעיסת כלבים, עיין בר"ש חלה (פ"א מ"ח) דהירושלמי באמת מוקי לה כר' שמעון בן אלעזר דממלא אשה כל התנור פת אעפ"י שאינה צריכה אלא פת אחת וכן פירש הרא"ש (שם), וא"כ מובן שהתוס' קיצרו דהא ודאי איכא לאוקמא מתניתין כר' שמעון בן אלעזר אלא דגמ' דידן ניחא להו טפי לתרוצי בגוונא אחרינא דאתי אליבא דכו"ע, דאל"ה הו"ל למתניתין נמי לתנויי בה פלוגתא כי היכי דתני בה ברייתא בביצה (יז.) [והירושלמי לא קפיד בהכי די"ל מתניתין סתמא קתני כהלכתא דהא פסקינן הלכה כר' שמעון בן אלעזר] וכן משמע כגמ' דידן בדעת רבא דפסק הלכתא כר' שמעון בן אלעזר, ואם איתא דמתניתין דחלה לא מתוקמא אלא כר' שמעון בן אלעזר א"כ למאי איצטריך לרבא לאוקמא הלכתא כוותיה הא בלא"ה הלכה כסתם משנה דחלה ודו"ק, והתוס' שלנו הם תוס' קצרים והתוס' שאנץ הם תוס' ארוכים.

מיהו הא קשיא לי לדברי התוס' ביצה מאי קאמר בפסחים (מת.) דרבה כר"א ס"ל דאמרינן הואיל, ומאי ראיא היא זו מר"א הא לדברי התוס' ביצה כולא מיירי בתנור, ובתנור מועיל מילוי התנור פת להתזיק חומו להכי מועיל גם סברת הואיל לסניף כמ"ש התוס' דתרתני בעינן להתזיק חום וגם סברת הואיל, הגם

דהתוס' כתבו דדוקא כשכל הפת שלו מועיל סברת הואיל לצירוף החזקת חום, מ"מ אכתי איכא למידחי עכ"פ דר"א ס"ל דאפי' בחלה דאין זה מיקרי כל הפת שלו, [כמ"ש הב"ח (סימן תק"ו קרוב לסוף הסי') ליישב תמיהת הב"י על המרדכי, וכמו שציין בגליון מהרש"א בביצה (שם)] מ"מ מועיל סברת הואיל לסניף להתיר האפיה כדי למלאות התנור פת, אבל האופה לגמרי מיו"ט לחול מנ"ל לרבה דאמרינן הואיל ולא לקי, וכעין שכתבו התוס' נמי בתירוץ השני דמועיל סברת הואיל ומיקלעי ליה אורחים לסניף, ואפשר לומר דבאמת מצי למידחי הכי אלא דבלא"ה דחי לרמי בר חמא שפיר בסברת רב פפא עי"ש, ועיין ברי"ף ובעל המאור ורמב"ן ז"ל.

ומ"ש דבזמן הגאונים בטלו התנורים הישנים ולכך כתבו התוס' תחת גחלים, טעות הוא, ועיין ברא"ש בביצה (פ"ב סימן ט') ובב"י (אור"ח סימן תק"ז) כתבו בהדיא דגם בזמניהם היה הנחתום אופה על קרקעית התנור, ודוקא אשה לעצמה בתנור קטן היתה מדבקת הפת בדפנות, [ויש לפרש תחת גחלים במקום הגחלים ועיין באור"ח (סימן תק"ז סעיף ד') ובטור].

ומה שכתב סברא להתיר טלטול מוקצה כדי שלא יעבור על ב"י וב"י זה מבואר בהדיא בבעל המאור בפסחים דמהאי טעמא שרי לרבה לאפות החלה לדעת ר"א אע"ג דמודה רבה דאיסורא דרבנן מיהא איכא וסברת הואיל אינו מועיל רק דלא לקי, אבל לכתחילה ודאי אסור לאפות מיו"ט לחול מדרבנן, מ"מ החלה יכול לאפותה לכתחילה דכדי שלא יעבור על ב"י וב"י לא גזרו ביה רבנן

איסורא, א"כ ה"ה דמהאי טעמא הותר
טלטול מוקצה כדי שלא יעבור על ב"י
וב"י.

ומה שכתב למונח קיים לדעת ה"ג
דאפי' ליכא כהן אמרינן הואיל, עיין
רמב"ן בפסחים שהביא תשובת ר' יצחק
גיאת שכתב בהדיא בשם רב האי דוקא
בדאיכא כהן וכדעת הרי"ף, ונראין דברי
התוס' דמסיימין אפי' ליכא כהן קטן
מבטלינן ברוב דס"ל דלא אמרינן הואיל
וכדעת רמב"ן (שם) עי"ש.

ומ"ש בפתח עינים דר"ח סתמיה איירי
בתנור עיין ברא"ש ביצה (פ"ב סימן ט')
דמדלא קאמר נחתום משמע דקאי אאשה.

גם מ"ש לוקמי מתניתין דחלה בתנור,
ז"א דא"כ הרועים אתיא דוקא כר' שמעון
בן אלעזר ואיהו בעי לאוקמי ככו"ע
כמש"ל.

גם מה שהקשה שם בפתח עינים
דדברי ר"י סותרים אהדדי, עיין בנה"כ
יו"ד (סימן שכ"ו סק"א בד"ה אלא אי
קשיא הא קשיא) באריכות דבריו כתב
שם דהסמ"ג כתב בשם ר"י דשני עיסות
שיש בכל אחת כשיעור צריך צירוף סל
להפריש מזה על זה ולא נגיעה, והתוס'
שכתבו בפ' אלו עוברין כתבו בשם ר"י
דצריך צירוף סל ונגיעה צ"ל דתרי ר"י
הוי, וגם בלא"ה לא קשה כלל דהא רש"י
גופיה כמה פעמים סותר דברי עצמו וחזר
בו ממסכת למסכת, וחד מינייהו לדמיון
במו"ק (ז. תוד"ה אמר רבי) עי"ש, ועיין
במג"א (סימן ש"ח ס"ק כ"ד) דהתוס'
שבת (מט : ד"ה לא אמרו) וזבחים (צד.
ד"ה מנין לרבות שק) סתרי אהדדי,

ובשבת איתא בשם ר"י וסתם תוס'
דזבחים הוא הוא ר"י ואעפ"כ חזר בו.

מה שיש להקשות על בעל המאור
שכתב דהואיל לרבה מבטל איסורא
דאורייתא אבל איסורא דרבנן איכא,
ומה שהתיר ר"א לאפות משום הואיל
משום דכדי שלא לעבור על ב"י לא גזרו
רבנן, א"כ תיקשי ר' יהושע דס"ל דאין
זה חמץ שעוברין עליו מדוע הוצרך רמי
בר חמא לומר דאוסר למיעבד כר"א שלא
יקרא שם עד שתאפה משום דס"ל דאוסר
לאפותה דלא ס"ל הואיל כרב חסדא הא
א"נ אית ליה הואיל אכתי איכא איסור
דרבנן וכיון דלא עבר על ב"י לר"י נשאר
איסור דרבנן אפי' איכא הואיל אפי'
לרבה, לק"מ דאסיפא סמכו דאיתא
בברייתא דבתרתי פליגי חדא דאינו
עובר עליו, ועוד א"נ עבר אסור
לאפותה דלא ס"ל הואיל כרב חסדא
ודו"ק.

מה שכתב בפתח עינים לפרש דברי
רש"י דלא הוי תרי הואיל (בד"ה ועתה)
הוא שטות, דמאי ה"א דהוי תרי הואיל
שהוצרך רש"י לומר דאינו תרי הואיל,
ועיין פ' כל שעה (פסחים לח.).

מה שהקשה על הרא"ש ביצה (פ"ב
סימן ט') א"כ במאי פליגי ת"ק ור' שמעון
בן אלעזר הא ת"ק בנחתום איירי
ורשב"א באשה ותנור קטן מיירי, לא
קשה מידי דאטו נחתום לית ליה תנור
קטן וכירה לצרכו ואמאי אינו אופה אלא
מה שצריך יכין תנור קטן לעצמו לאפות
בו ביו"ט ולמלא כל התנור פת, אלא ודאי
ת"ק אסר בכל ענין ור' שמעון בן אלעזר
מתיר בתנור קטן ופשוט.